JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS, 2014, roč. 65, č. 1

TESTOVANIE LEXIKÁLNEJ KOMPETENCIE NEMČINY SLOVENSKO-NEMECKÝCH A NEMECKO(RAKÚSKO)-ČESKÝCH/SLOVENSKÝCH ADOLESCENTNÝCH BILINGVISTOV

JOZEF PALLAY
Katedra slovenského jazyka a literatúry, Ústav slavistiky Filozofickej fakulty
Univerzity v Ľubľane, Slovinsko

PALLAY, Jozef: Testing the Lexical Competence of German in Slovak-German and German(Austrian)-Czech/Slovak Adolescent Bilinguals. Journal of Linguistics, 2014, Vol. 65, No 1, pp. 51 – 76. (Bratislava)

Abstract: The paper builds on our previous work in the field of bilingual education and/or the process of natural bilingualisation of Slovak-German bilinguals in Slovak educational diasporas (educational islands) in Austria. Starting point of psycholinguistic testing based on classic American Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT-III in its revised and German version) presented in this paper is the thesis of initial lagging behind of linguistic (lexical, grammatical) competence level of language L2 of bilingual children from preschool age in relation to various sociolinguistic variables, which, however, with age may, under certain favourable conditions nearly equal competence of monolinguals and in the area of reception of language even exceed it. For testing the reception levels of German mental lexicon we used two approximately equally large groups of respondents in a bilingual secondary grammar school in Bratislava and Vienna. The hypothesis of our research was that bilingual Austrian-Czech/Slovak bilinguals from Austria would achieve significantly better results than the Slovak-German bilinguals from Slovakia. The test results, however, surprisingly disproved our hypothesis and want to contribute to the debate on setting minimum standards of language competence of bilinguals as well as on optimisation of conditions of bilingual or monolingual education of not only Slovaks abroad.

Key words: bilingualism, educational diasporas, lexical competence, psycholinguistics

1. ÚVOD

Psycholingvistický výskum na pozadí tradičných sociologických premenných predstavený v tejto štúdii je jedným z prvých terénnych empirických výskumov v oblasti slovensko-nemeckého bilingvizmu. Zameraný je primárne na zisťovanie úrovne recepcie hovorenej reči, recepcie mentálneho lexikónu v nemčine slovensko-nemeckými a nemecko(rakúsko)-slovenskými/českými bilingvistami na Slovensku a v Rakúsku. Potreba takéhoto výskumu je motivovaná stúpajúcou intenzitou jazykového kontaktu slovenčiny a nemčiny. Vďaka vysokej prestíži nemčiny, ako aj jej rakúskej variety je výsledkom takéhoto kontaktu vznik prirodzeného, spoločenského, ale aj edukačného, ba dokonca intenčného (starší termín umelého, pozri Štefánik,

2000; Pallay, 2003) bilingvizmu časti slovenského obyvateľstva, ktoré je historicky, geograficky a migračne (súkromne, profesijne aj edukačne) úzko spojené s nemecky hovoriacimi krajinami, najmä so susedným Rakúskom a jeho hraničným regiónom v oblasti Bratislavy. Vzájomná koexistencia predkov dnešných Slovákov a Rakúšanov v tomto regióne je historicky doložená a datuje sa do obdobia približne posledného tisícročia. Začiatky jazykových kontaktov siahajú do 9. storočia a súviseli so šírením kresťanstva ešte pred vznikom veľkomoravského štátu. Nemčina sa stala sprostredkovateľom staršej vrstvy lexiky latinského pôvodu. Vplyv nemčiny (starej hornej nemčiny) v oblasti vinohradníckej terminológie má na západnom Slovensku v okolí Bratislavy v malokarpatskej a v nitrianskej vinohradníckej oblasti dávne korene, sem prichádzali v polovici 13. storočia po tatárskom pustošení nemeckí kolonisti z blízkych rakúskych oblastí (Žigo, 1998, s. 51). Obdobie po roku 1948 a radikálnych spoločensko-politických zmenách vo vtedajšom Československu malo za následok pretrhnutie prirodzeného kontaktu medzi predstaviteľmi oboch etník. Slovenská (väčšinou záhoráckym dialektom hovoriaca), česká (ale aj moravskočeská) minorita vo Viedni a v oblasti povodia rieky Moravy od Wolfsthalu, Hainburgu, Marcheggu až po Hohenau zo strachu pred stigmatizáciou z nelojality voči Rakúsku vzhľadom na udalosti vo voľakedajšej ČSSR radšej zamlčiavala svoju etnicitu a hlásila sa k rakúskej národnosti. Dnes už možno v súlade s mnohými výskumami hovoriť o zabudnutej menšine (Ondrejovič, 1993a, 1993b, 1998). Lingvistické výskumy z oblasti jazykových kontaktov nemčiny a slovenčiny z rakúsko-slovenského pomedzia sa týkajú väčšinou sémantiky a etymológie (nárečovej) lexiky (napr. Palkovič, 1998; Newerkla, 2008, 2009, 2010/2011, 2011a, 2011b; Žigo, 2008 a iné).

V období posledných približne 25 rokov narastá význam fenoménu edukačnej migrácie, väčšinou ide o dochádzanie slovenských detí do škôl v blízkom pohraničí v susednom Rakúsku (tzv. Schulpendler), do tzv. edukačných diaspór, resp. edukačných ostrovov (analogicky ku Štolcovým nárečovým ostrovom, porov. Pallay, 2009b). Preto sa čoraz naliehavejšie nastoľuje otázka, či adepti takejto migrácie spĺňajú aspoň minimálne štandardy jazykovej kompetencie nevyhnutnej na relatívne bezproblémovú socializáciu v novom jazykovom plurilingválnom prostredí. Otázka minimálneho štandardu musí byť zo strany lingvistov precíznejšie zodpovedaná. V našich úvahách vychádzame z grosjeanovskej tézy, že bilingvista nie je mechanickým súčtom dvoch monolingvistov (Grosjean, 1989; Štefánik, 2000; Pallay, 2010).

Keďže neexistujú špeciálne testy na testovanie jazykovej a komunikatívnej kompetencie bilingvistov, jediným tertiom comparationis sú existujúce testy pre monolingválnu populáciu, avšak s tým, že je potrebné fundovane stanoviť hranicu minimálneho štandardu. Doterajšia prax pri prijímaní žiakov na školy v Rakúsku závisí vo veľkej miere okrem aspoň minimálnej kompetencie v nemčine aj od stupňa kompetencie v angličtine ako sprostredkujúcom jazyku. Do istej miery je toto riešenie postačujúce, avšak aj vyššia či vysoká kompetencia v angličtine nemusí zaručiť bezproblémovú adaptáciu žiaka v novom prostredí. Popri psychologických a jazyko-

vých faktoroch tu vystupuje do popredia aj sociologická otázka multikulturality dnešného moderného Rakúska a s ňou úzko súvisiaci všeobecnospoločenský problém koexistencie majoritného rakúskeho etnika s existujúcimi minoritami.

Novodobý fenomén slovensko-nemeckého bilingvizmu je vo svojich začiatkoch primárne rezultátom cudzojazyčnej edukácie (vyučovania nemčiny na školách v bývalej ČSSR a jej relatívne vysokej úrovne) a až následne socializácie v prirodzenom nemecky hovoriacom prostredí. Vďaka otvoreniu rakúskeho vzdelávacieho systému aj pre žiakov zo susedných krajín po roku 1990 prichádza k obnoveniu voľakedajších kontaktov vo všetkých oblastiach spoločenského života. Na Slovensku a v Rakúsku vyrástla generácia novodobých slovensko-nemeckých(rakúskych) a nemecko(rakúsko)-slovenských prirodzených edukačných bilingvistov. Autochtónni, ako aj novoprisťahovaní Slováci sa v Rakúsku stávajú oficiálne uznanou minoritou (Volksgruppe) a slovenčina oficiálne uznaným materinským jazykom pôvodných aj novodobých Rakúšanov a Slovákov hlásiacich sa k slovenskej alebo zmiešanej rakúsko-slovenskej identite. Práve oni a úroveň ich jazykovej lexikálnej kompetencie sa stali predmetom predkladaného výskumu. Jeho výsledky môžu slúžiť ako návod na optimalizáciu výchovného a edukačného procesu tak, aby viedol k bezproblémovému spolunažívaniu majoritnej rakúskej a minoritnej slovenskej komunity. Povedané analogicky s Jurajom Dolníkom, tvoria implikačný referenčný rámec nášho výskumu a majú prispieť k vyjasneniu otázky, aké externé intervencie do edukačných podmienok je nutné realizovať v záujme čo možno najbezproblémovejšej socializácie. Vychádzame tu pritom zo všeobecnej idey, že základom sociálnej interakcie je komunikácia, a preto v nej hrá centrálnu rolu otázka jazyka ako dorozumievacieho nástroja (porov. Dolník – Pilecký, 2012, s. 4). V našom konkrétnom prípade túto rolu zohráva úroveň receptívnej lexikálnej kompetencie nemčiny slovensko-nemeckých(rakúskych) bilingvistov v Rakúsku a na Slovensku ako jeden zo základných predpokladov ich úspešnej socializácie. Táto lexikálna kompetencia bilingvistov je reprezentovaná predovšetkým charakterom a obsahom ich receptívneho mentálneho lexikónu. Výsledky testovania môžu v prípade záujmu zainteresovaných vzdelávacích inštitúcií pomôcť pri optimalizácii a zlepšení študijných výsledkov nielen slovensko-nemeckých bilingvistov.

2. VÝCHODISKÁ, CIELE, METÓDY A HYPOTÉZY PSYCHOLINGVISTICKÉHO VÝSKUMU

Prvoradým cieľom nami realizovaného terénneho psycholingvistického výskumu bolo získanie prvých empirických údajov pre potreby neskoršieho stanovenia minimálnych štandardov jazykovej kompetencie (úrovne lexikálnej recepcie) slovensko-nemeckých bilingvistov v nemeckom jazyku. Minimálna hranica jazykovej kompetencie v nemčine by mala byť predpokladom úspešného adaptovania sa v pro-

cese edukácie v bilingválnom vyučovaní v cudzom (rakúskom, nemeckom, švajčiarskom, luxemburskom ap.) alebo aj čisto slovenskom prostredí (bilingválne slovensko-nemecké školy na Slovensku). Bezprostredným motívom na realizáciu testovania boli skúsenosti, ktoré získala naša dcéra počas päťročnej školskej dochádzky v Rakúsku (2 roky na základnej škole v Marcheggu a 3 roky na štvorročnom bilingválnom gymnáziu vo Viedni). Vzhľadom na dlhodobo priemerné až podpriemerné študijné výsledky viacerých slovenských detí vo Viedni sme chceli zistiť, do akej miery dokážu bilingválni žiaci tejto školy porozumieť hovorenému slovu v nemeckom jazyku, či ich študijné neúspechy priamo nesúvisia s prípadným percepčným a recepčným deficitom v nemčine, a teda vlastne s ich dvojjazyčnosťou, resp. ich prípadným semilingvizmom. Indície a skúsenosti sprostredkované vlastnou dcérou, ako aj indície získané počas konzultácií s učiteľmi školy poukazovali v niekoľkých málo prípadoch na skutočnosť, že vo vyučovacej praxi inštitúcie, ktorá má bilingválnosť vo svojom názve, sa často porušoval základný Grosjeanov princíp dvojjazyčnosti o nemožnosti stotožňovať bilingvistu s dvomi ideálnymi monolingvistami. V praxi išlo o to, že niektoré profilové predmety vyučovali v súlade s tamojšou legislatívou pedagógovia, ktorí boli sami monolingvistami. Vo vyučovacom procese striktne vyžadovali monolingválny status a kompetencie monolingválnych rodených hovoriacich. To v prípade predmetov s vysokým stupňom abstrakcie ich opisu spôsobovalo často neprekonateľné študijné a následne výchovné problémy.

Pri výskume sme vychádzali z predpokladu, že slovenské bilingválne deti s edukačno-migračným pozadím (ale aj profesijno-migračným pozadím rodičov žiakov), predovšetkým v relatívne neskorom štádiu ich prechodu zo slovenského do rakúskeho školského vzdelávacieho systému, budú najmä bezprostredne po prechode výrazne zaostávať v kvalite dosiahnutých školských výsledkov za výsledkami bilingválnych česko-rakúskych a slovensko-rakúskych vrstovníkov z Viedne a Rakúska, ktorí žijú v Rakúsku od narodenia, prípadne od nástupu do materskej školy práve z dôvodu ich nižšej, resp. nedostačujúcej jazykovej kompetencie. Toto zaostávanie môže mať za následok zlyhanie jedinca, v dôsledku toho v lepšom prípade niekoľkoročné opakovanie jedného ročníka, alebo jeho návrat do slovenského vzdelávacieho systému, v horšom prípade neukončenie úplného stredoškolského vzdelania. Na porovnanie úrovne receptívnej kompetencie slovensko-nemeckých bilingvistov sme uskutočnili výskum aj na Slovensku na dvojjazyčnom slovensko-nemeckom bilingválnom gymnáziu v Bratislave. Tu sme vychádzali z hypotézy, že signifikantne horšie výsledky úrovne lexikálnej kompetencie v nemeckom jazyku dosiahnu slovenskí edukační bilingvisti študujúci síce dvojjazyčne, ale v slovenskom (dnes už takmer) monolingválnom prostredí kedysi plurilingválnej Bratislavy.

Metódou nášho výskumu bol empirický test na zistenie úrovne pasívneho receptívneho mentálneho lexikónu. Pre tieto potreby sme vybrali momentálne asi najrozšírenejší štandardizovaný a niekoľkokrát revidovaný americký test *Peabody Picture Vocabulary Test* (ďalej PPVT) autorov Lloyda M. Dunna a Leoty M. Dunno-

vej na zisťovanie úrovne lexikálnej kompetencie, receptívneho mentálneho lexikónu, v jeho nemeckej verzii PPVT-III autorov Stephana Bulhellera a Hartmuta O. Häckera (Deutschsprachige Fassung des PPVT-III für Jugendliche und Erwachsene, Bulheller-Häcker 2003 – pozri Dunn – Dunn, 2003).

Jedným z teoretických východísk predkladaného výskumu je empiricky potvrdená téza o zaostávaní úrovne lexikálnej kompetencie u detí s iným materinským jazykom, ako je oficiálny jazyk väčšinového prostredia alebo vzdelávacej inštitúcie, už v predškolskom veku s tým, že toto zaostávanie je možné spomaliť a v závislosti od niektorých sociologických premenných najneskôr na konci obdobia adolescencie eliminovať, či dokonca dosiahnuť úroveň rodených hovoriacich. Autorky rozsiahlej štúdie o kontinuálnom polročnom testovaní jazykovej kompetencie a jej vývine u detí v predškolskom veku na základe sociologických premenných migračný status a stupeň vzdelania matky realizovanom v Nemecku na reprezentatívnej vzorke 547 rodín dokazujú zaostávanie v úrovni lexikálnej a gramatickej kompetencie detí s iným alebo čiastočne iným materinským jazykom oproti deťom, ktorých materinským jazykom oboch rodičov je nemčina. Druhou sociologickou premennou bol v tomto výskume stupeň vzdelania matky dieťaťa na osi vysokoškolské vzdelanie – stredná odborná škola – učňovská škola – bez vzdelania. V oboch prípadoch bol preukázaný istý kompetenčný deficit v neprospech detí s iným materinským jazykom ako nemčina u oboch rodičov detí, ako aj miernym, ale relatívne rýchlo kompenzovateľným deficitom detí s aspoň jedným rodičom s nemeckým materinským jazykom, respektíve bola preukázaná priama súvislosť medzi nižšou lexikálnou a gramatickou kompetenciou detí a stupňom vzdelania matky. Tieto dve kritériá boli pre našu situáciu relevantné najmä preto, lebo vo väčšine prípadov ide o deti rodičov, ktorých materinský jazyk nie je nemčina, ale minimálne v prípade bratislavských študentov bilingválneho gymnázia pravdepodobne o deti s vysokým stupňom vzdelania rodičov. Na účely testovania úrovne lexikálnej kompetencie sa použil rovnako ako v našom prípade americký test PPVT. Autorky mali na tento účel k dispozícii pracovnú verziu PPVT z roku 1997 v jej nemeckej mutácii od autorov Rossbach, Tietze a Weinert, ktorá sa používa na testovanie vekovej skupiny od 3 do 99 rokov (k tomu podrobnejšie Dubowy – Ebert – von Maurice – Weinert, 2009, s. 6), a podobne ako my sa zamerali len na evaluáciu tzv. hrubých výsledkov[1]. Na testovanie gramatickej kompetencie bol v počiatočnej fáze testovania použitý známy Grimmov test *Subtest Verstehen von Sätzen aus dem Sprachentwicklungstest für 3-5jährige Kinder* (SETK 3-5, Grimm, 2001). V neskoršej fáze k nemu pribudli úlohy z testu TROG v nemeckej verzii (Test for the Reception of Grammar, Fox, 2006, k tomu podrobnejšie Dubowy – Ebert – von Maurice – Weinert, 2009, s. 6). Kvôli relevantnosti pre náš výskum uvádzame na ilustráciu grafy výsledkov lexikálnej kompetencie podľa testu PPVT zistené v predškolskom veku tesne pred nástupom na

[1] Vychádzame z originálneho termínu *Rohwert* z nemeckej adaptácie testu (p. Dunn – Dunn, 2003).

základnú školu. Mnohé slovenské deti, spočiatku so statusom monolingvistov – podobne ako ich vrstovníci z celého sveta – totižto prichádzajú do vzdelávacieho základoškolského a stredoškolského systému Rakúska s nulovým alebo receptívnym lexikónom na úrovni monolingválnych rakúskych predškolákov.

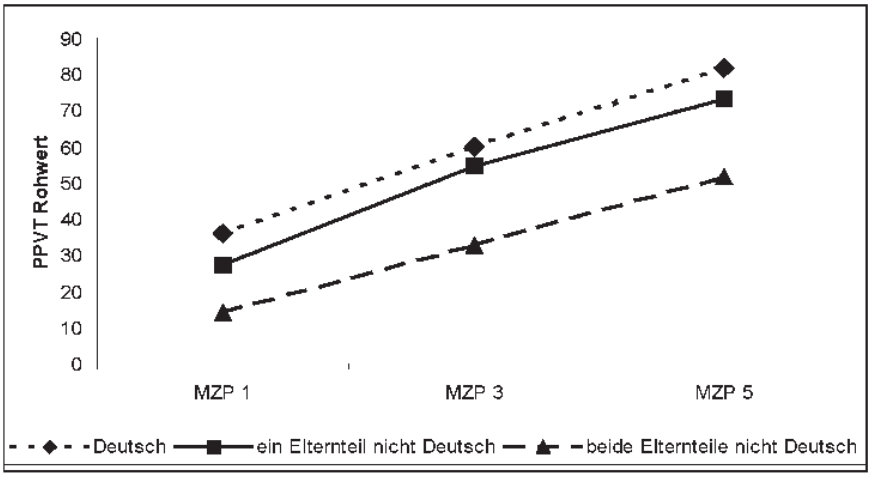

Graf 1: Hrubé výsledky PPVT v predškolskom veku podľa materinského jazyka rodičov (podľa Dubowy – Ebert – von Maurice – Weinert, 2009, s. 8)

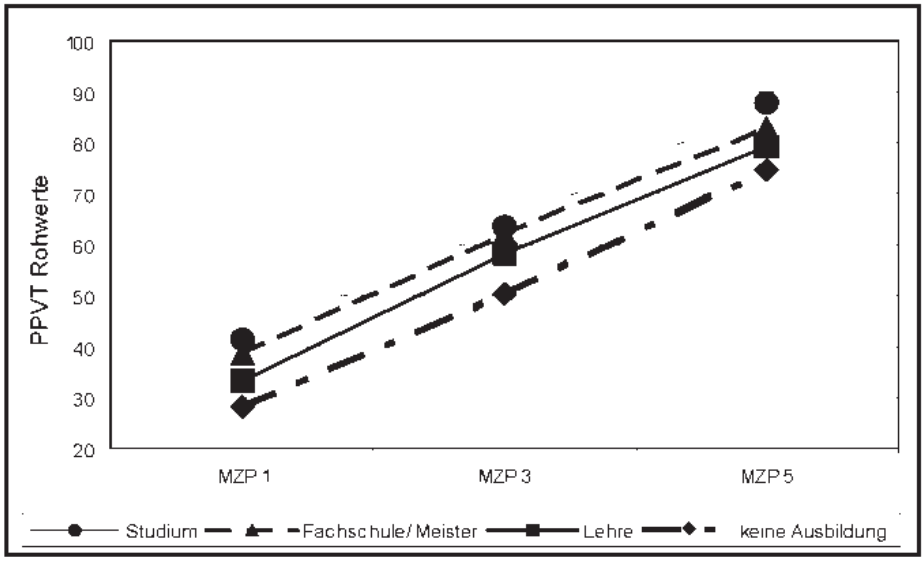

Graf 2: Výsledky detí v teste PPVT podľa vzdelania matky (ibid., s. 12)

3. MOŽNOSTI PSYCHOLINGVISTICKÉHO TESTOVANIA JAZYKOVEJ KOMPETENCIE SLOVENSKÝCH BILINGVISTOV

3.1 Test GMP

Na Slovensku v súčasnosti neexistujú pôvodné a štandardizované (psycho)lingvistické testy na zisťovanie úrovne jazykovej alebo komunikatívnej kompetencie slovenčiny. Z tohto dôvodu siahajú slovenskí lingvisti (psychológovia, sociológovia, pedagógovia, logopédi) po zahraničných osvedčených vzoroch, prípadne ich sami adaptujú a využívajú na vlastné potreby v praxi (napr. Kapalková – Slančová, 2007; Kapalková – Laciková – Slančová – Helbich, 2010). Z rovnakého dôvodu sme sa už skôr pokúsili o adaptáciu známeho štandardizovaného psycholingvistického testu autorky Márie Gósyovej známeho ako GMP do slovenčiny (originál testu pozri Gósy, 1995, 2006). Prvé návrhy tejto adaptácie sme už uverejnili (Pallay, 2012a,b). Tento test bol už adaptovaný do angličtiny, francúzštiny a nemčiny (napr. nemeckú adaptáciu testu vypracovala a problémy a skúsenosti z jeho použitia v Rakúsku u detí predškolského veku podrobne opísala Angéla Imreová; pozri Imre, 2006). Je veľmi komplexný, obsahuje 20 úloh a slúži na zisťovanie úrovne psycholingvistickej kompetencie detí (kontrola sluchu, resp. správneho počutia ako podmienky správnej percepcie a recepcie, percepcia, recepcia reči, riadiace procesy rečovej činnosti, t. j. procesy ukladania do pamäti, ako aj vyvolávania z pamäti a pod.). Pre verifikáciu a relevantnosť jeho fungovania v slovenčine bude potrebné po dohode s autorkou originálu urobiť v najbližšej budúcnosti kontrolné merania zvolením správneho výberu a kombinácie ťažiskových úloh. Test bol na Slovensku viackrát použitý v teréne pri zisťovaní úrovne perceptívnej a receptívnej kompetencie maďarčiny slovensko-maďarských a maďarsko-slovenských bilingvistov. Jeho výsledky poukazujú na signifikantne horšie výsledky percepcie (vnímania) maďarčiny bilingválnych Maďarov zo Slovenska, ktorí nedosiahli požadovaný minimálny štandard pre monolingválnych Maďarov, ako aj monolingválnych Maďarov z Maďarska (do výskumu boli na porovnanie zahrnutí aj monolingválni žiaci z Ostrihomu). Naopak, v úrovni recepcie (chápania) reči dosiahli lepšie výsledky bilingválne deti zo Slovenska, čo by mohlo v praxi podľa nás potvrdzovať pozitívny vplyv bilingvizmu na kognitívny rozvoj jedinca (porov. Vančová, 2007, s. 116).

3.2 Test PPVT (Peabody Picture Vocabulary Test). Test na zisťovanie úrovne receptívneho mentálneho lexikónu. Pôvodná a revidovaná verzia

Pôvodná americká verzia testu PPVT od autorov L. M. Dunna a L. M. Dunnovej pochádza z roku 1959 a jej prvotným zámerom bolo meranie receptívnej (lexikálnej) kompetencie širokých skupín obyvateľstva. Prípravy na výber vhodného lexikálneho korpusu siahajú už do roku 1953, keď sa začalo s výberom vhodných jednotiek z reprezentatívneho slovníka anglického jazyka *Webster´s New Collegiate Dictionary*. Na začiatku bolo vybraných 3885 slov označujúcich substancie, deje, povolania, zvieratá, súvislosti ap. Podmienkou bolo, aby sa dali relatívne bezproblé-

movo graficky čiernobielo zobraziť. Z pôvodného množstva bolo vybraných tristo slov, dvakrát po stopäťdesiat pre dve paralelné formy testu. Princíp testovania spočíva dodnes v tom, že testovaná osoba si vyberie zo štyroch obrázkov zobrazených na jednej strane ten, ktorý zodpovedá pojmu vyslovenému testujúcou osobou nahlas. Zmyslom testu je teda pochopenie/porozumenie hovorenej reči, pričom verbálna reakcia testovaného nie je podstatná, ak testujeme jednotlivo (v prípade hromadného testovania projekciou fólií je pochopiteľne irelevantná). Test bol až do dnešných dní dvakrát modifikovaný, prvýkrát v roku 1981, druhýkrát v roku 1996. Väčšina oprávnených výčitiek sa týkala napríklad nerovnováhy v otázkach rasových, rodových, náboženských a etnických. Tento modifikovaný variant testu (PPVT-R) bol určený na testovanie jednotlivcov vo veku dva až štyridsať rokov.

Tretia verzia testu, tzv. PPVT-III z roku 1996, bola prispôsobená ďalším požiadavkám. Išlo o spôsob evaluácie testu, ktoré modifikoval najskôr Rush v druhej verzii z roku 1981 (PPVT-R), pričom upozornil na problémy ťažšej identifikovateľnosti, resp. relatívnej ľahkosti pre niektoré skupiny testovaných, teda otázky adekvátnosti, resp. nedostatočnosti niektorých vybraných hesiel. Táto tretia verzia testu z roku 1996 ukázala vysokú mieru korelácie s inými testami, okrem iného aj s inteligenčnými testami. O jeho úspechu svedčí predovšetkým fakt, že bol medzičasom v spolupráci s autormi L. M. Dunnom a L. M. Dunnovou preložený do viacerých svetových jazykov (pozri španielsku verziu TVIP Test de Vocabulario en Imagenes Peabody, britskú verziu BPVS-II, holandskú Dutch receptive vocabulary, chorvátsku verziu PPVTIII-HR a iné). Test podrobili podrobnej analýze americkí autori Williams a Wang, jej výsledky, ako aj vlastnú detailnú evaluáciu testu možno nájsť u slovinských psychológov Nataše Bucikovej a Valentina Bucika (2003, s. 92 – 98).

Obe paralelné formy testu PPVT-III obsahujú po 204 lexém a štyri lexémy na začiatočné precvičenie. Test je na rozdiel od mnohých podobných možné použiť aj skupinovo, čo ho robí atraktívnym a efektívnym (obrázky sa premietajú skopírované na fóliách pre celé skupiny). Testovaní dostanú formulár na zaznačovanie správnych odpovedí. V ňom označia číslom od jeden do štyri ten obrázok, ktorý zodpovedá vyslovenému pojmu/slovu. Čas na spracovanie odpovede a zaznačenie správnej odpovede je dostatočne dlhý (približne 15 sekúnd pri testovaní jednotlivcov a približne 20 sekúnd pri testovaní celých skupín). Pri hromadnom testovaní treba počítať aj s možnosťou pokusov o vzájomné ovplyvňovanie, zvlášť vtedy, keď testujeme skupiny s viac ako 20 žiakmi v relatívne malých priestoroch. A to aj napriek tomu, že sú vopred upozornení na anonymitu celého testovania, ako aj na to, že testovanie nijako nesúvisí so školou a hodnotením.

3.3 PPVT-III v nemeckej verzii (Deutssprachige Fassung des PPVT-III für Jugendliche und Erwachsene, Bulheller-Häcker, 2003)

Skúsenosti z prvého pokusu o adaptáciu testu do nemčiny ukázali, že veľké množstvo úloh bolo skôr ľahkých (s vysokým stupňom pravdepodobnosti správnej

identifikácie medzi 80 – 99 percentami). Z testu boli odstránené tie lexémy, ktoré boli problematické z dôvodu zložitosti ich lexikálno-sémantickej interpretácie, ako aj nedostatočného stupňa kontrastívnosti (nielen grafického zobrazenia) voči iným podobným pojmom. Takže napokon zostalo z pôvodných 204 jednotiek v nemeckej verzii S. Bulhellera a H. O. Häckera po 89 v každom variante. Tým sa však zároveň zmenšil aj vekový rozsah testovaných osôb z pôvodného rozpätia približne 2 a pol roka až 90 rokov (USA) na 14 až 60 rokov (Nemecko). Jedným z dôvodov, prečo autori adaptácie testu upustili od najnižšej vekovej skupiny, je ten, že pre tieto vekové skupiny existujú v Nemecku viaceré štandardizované testy (pozri napr. Grimm, 2000, 2001; Grimm – Scholler, 1991; Kiese – Kozielski, 1996; cit. podľa Bulheller – Häcker, 2003, s. 14). Testovanie v období školskej dochádzky si vyžaduje skôr testy na komplexnejšiu diagnostiku viacerých typov kompetencií žiakov. Asi za najvhodnejšie sú momentálne považované klasické inteligenčné testy. A práve s tými vykazuje PPVT vo všeobecnosti najvyšší stupeň korelácie, aj keď diagnostikuje len čiastkovú kompetenciu recepcie hovorenej reči (mentálneho lexikónu).

Zmyslom verifikácie úrovne jazykovej (lexikálnej) kompetencie podľa PPVT-III je predovšetkým zisťovanie vhodnej voľby budúceho povolania, resp. zodpovedajúcej školskej inštitúcie. Výslovne prospešný a svojím spôsobom nenahraditeľný je PPVT-III v prípadoch testovania úrovne lexikálnej kompetencie detí, ktoré absolvovali časť školskej dochádzky v inej ako po nemecky hovoriacej krajine (napr. v Turecku, Bosne a Hercegovine, v Česku, na Slovensku ap.). Je preto metodologicky ideálny práve na testovanie slovenských detí v edukačných diaspórach Rakúska, príp. v bilingválnych školách s vyučovacím jazykom slovenským a nemeckým na Slovensku pred ich príchodom do konkrétnej vzdelávacej inštitúcie. Môže včas upozorniť zodpovedných pedagógov na možné študijné problémy žiakov v budúcnosti. Skúsení pedagógovia im po evaluácii testu môžu poradiť vo výbere vzdelávacej inštitúcie adekvátnej dosiahnutému výsledku v teste.

4. TERÉNNY VÝSKUM V RAKÚSKU A NA SLOVENSKU

4.1 Súkromné bilingválne štvorročné gymnázium vo Viedni ako významná slovenská edukačná diaspóra

Štvorročné Súkromné bilingválne gymnázium ORG Školského spolku Komenský vo Viedni (Privates Bilinguales Oberstufenrealgymnasium des Schulvereins Komensky Wien) je súkromným bilingválnym gymnáziom (autochtónnej aj novodobej migračnej) českej menšiny vo Viedni, resp. v Rakúsku. Okrem detí z česko-rakúskych rodín naň chodí aj relevantná skupina slovenských žiakov zo slovensko-rakúskych alebo slovenských rodín z Rakúska, ako aj zo Slovenska. Od školského roku 2000/2001, keď vzniklo, stúpol počet slovenských žiakov na 35 %. 60 % žiakov školy tvoria absolventi druhého stupňa bilingválnej základnej školy Školského

spolku Komenský vo Viedni. Vzdelávaciu inštitúciu s relatívne vysokým podielom slovenských študujúcich sme nazvali výrazom edukačná diaspóra alebo metaforicky v analógii so Štolcovým nárečovým ostrovom ako edukačný ostrov (Pallay, 2012b). Gymnázium ORG des Schulvereins Komensky je takouto edukačnou diaspórou. V súčasnosti na ňom študuje 80 študentov (www.orgkomensky.at). Na testovanie bol potrebný súhlas nadriadeného orgánu, vedenie gymnázia nám vyšlo maximálne v ústrety v zrealizovaní testovania. K dispozícii sme mali tri ročníky tohto gymnázia. Štvrtý, maturitný ročník v čase testovania už ukončil školskú dochádzku absolvovaním maturity a na testovaní sa nezúčastnil. Pretože sa v gymnáziu stretajú žiaci s najrozličnejším osobným curriculom, bolo logicky možné očakávať rôznorodú mieru ich jazykovej kompetencie v nemčine, čo signalizovali aj praktické skúsenosti s každodennou školskou praxou sprostredkované našou dcérou. V nej sa, žiaľ, ojedinele vyskytovali aj cyklicky sa opakujúce prípady nezvládania požadovaných edukačných štandardov najmä zo strany slovenských bilingvistov.

4.2. Bilingválne gymnázium Bratislava

Bilingválne slovensko-nemecké Gymnázium na Bilíkovej ulici č. 24 v Bratislave s rozšíreným vyučovaním cudzích jazykov vzniklo v roku 1975. V novom vyučovacom modeli bola 7-hodinová týždenná dotácia vyučovania cudzieho jazyka oproti 3 hodinám v tradičnom modeli gymnázia humanitného a prírodovedného zamerania. Od roku 2008, keď vyšiel nový školský zákon, sa škola okrem 8-ročného a 4-ročného štúdia profiluje aj ako 5-ročné bilingválne gymnázium slovensko-nemecké a slovensko-anglické. V prvom ročníku tohto päťročného bilingválneho gymnázia majú žiaci 15 hodín zvoleného cudzieho jazyka, od druhého ročníka sa učia v „nemeckej“ triede predmety fyzika, chémia, dejepis v nemčine, v triede „anglickej“ predmety biológia, matematika, chémia, dejepis v angličtine. Štúdium na tejto škole je podmienené absolvovaním prijímacích skúškok, na rozdiel od viedenského bilingválneho gymnázia je to teda výberová škola, ktorá má v Bratislave aj na Slovensku vysokú prestíž. Jej absolvovanie oprávňuje študentov na zápis na univerzitné štúdium v Rakúsku bez povinnosti preukazovania jazykovej kompetencie v nemčine. Napriek tomu sme kvôli väčšinovo edukačnému typu vzniknutého bilingvizmu našich detí očakávali horšie výsledky v testovaní ich lexikálnej kompetencie v nemčine v porovnaní s prirodzenými nemecko(rakúsko)-českými/slovenskými bilingválnymi kolegami vo Viedni.

4.3 Štatistické údaje – respondenti

Na testovaní sa zúčastnilo spolu 108 respondentov, 59 v Bratislave a 49 vo Viedni. Respondentov z oboch gymnázií sme rozdelili do niekoľkých skupín. Okrem tradičných sociologických premenných podľa pohlavia a veku, ktoré sa zohľadňujú aj v PPVT, sme chceli zistiť v oboch skupinách vplyv pôvodu a prípadnej kombinácie vzdelávacích inštitúcií na ich jazykovú kompetenciu v nemčine. Vzdelávací sys-

tém, ktorý bilingvisti absolvovali dosiaľ len v jednej krajine, sme nazvali homogénny, heterogénnym sme nazvali vzdelávací systém v dvoch (alebo viacerých) rozdielnych krajinách. V našom prípade sme rozlišovali skupiny žiakov z homogénneho rakúskeho alebo slovenského typu vzdelávacej inštitúcie a z heterogénneho slovensko-rakúskeho alebo česko-rakúskeho typu vo Viedni, resp. nemecko/švajčiarsko/rakúsko-slovenského typu v Bratislave. Počet 49 žiakov vo Viedni predstavoval všetkých žiakov tohto gymnázia okrem už spomenutého 4. ročníka. Približne polovicu z nich, presne 25, tvorili slovensko-nemeckí bilingvisti. Piati žiaci boli česko-nemeckí bilingvisti z Českej republiky a zvyšok, 19 respondentov, rakúsko-českí/slovenskí bilingvisti z Rakúska. Napriek štatisticky relatívne malému počtu respondentov ide o jedinú početne relevantnú slovenskú edukačnú diaspóru v Rakúsku. Preto sme si pre potreby komparácie výsledkov vybrali v Bratislave približne rovnako veľkú skupinu slovenských bilingválnych žiakov v počte 59. Z nej len 5 žiakov už skôr navštevovalo školskú dochádzku v nemecky hovoriacom zahraničí (Rakúsko, Nemecko, Švajčiarsko). Z grafov vyplýva, že napríklad na Slovensku je nepomer medzi dievčatami a chlapcami v prospech dievčat, 27:22 vo Viedni oproti 42:17 v Bratislave.

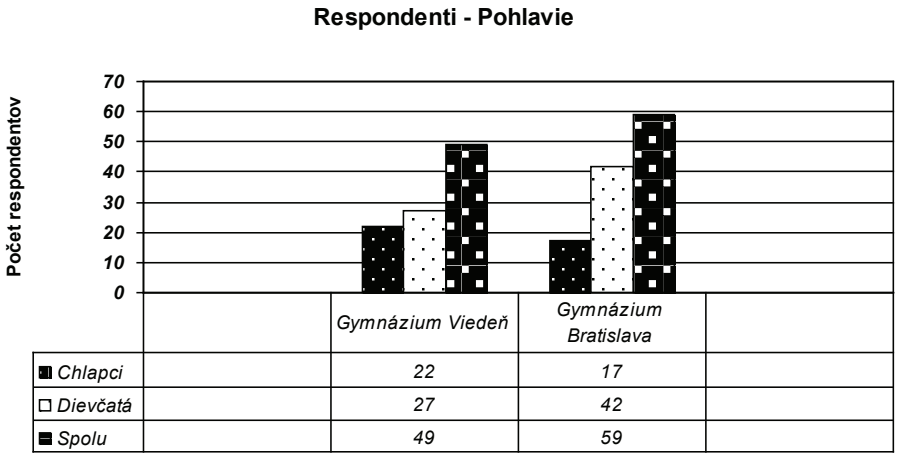

Graf 3: Počet respondentov podľa veku

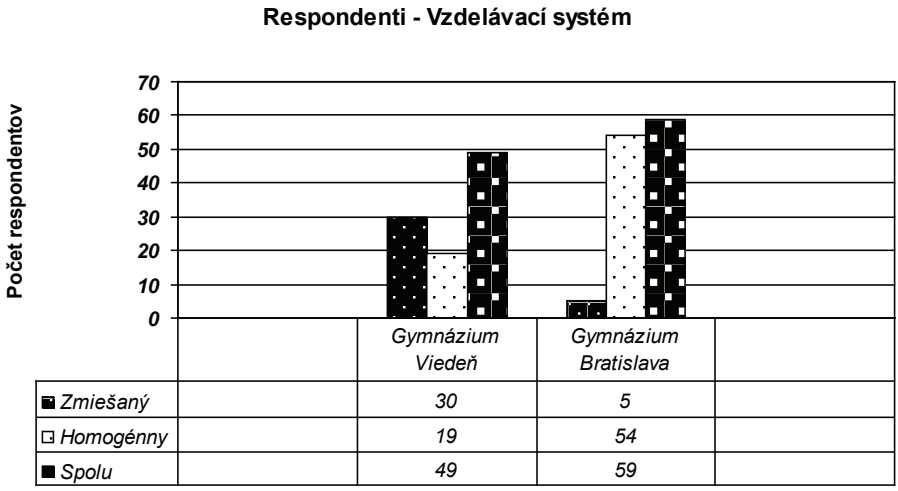

Graf 4: Počet respondentov podľa vzdelávacieho systému

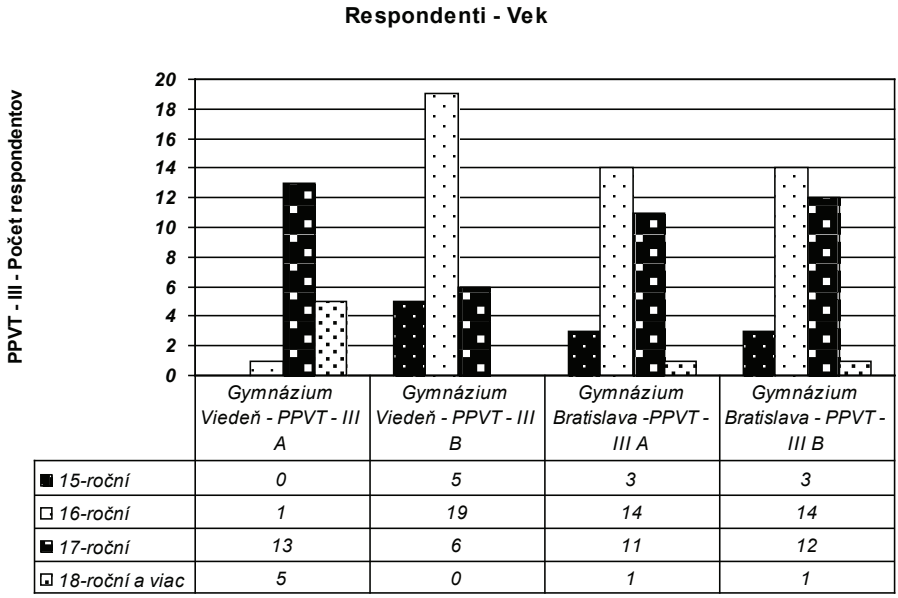

Graf 5: Počet respondentov podľa veku

5. VÝSLEDKY

Na testovaní sa zúčastnilo celkovo 108 respondentov, 49 vo Viedni a 59 v Bratislave. Počet respondentov v Rakúsku nemohol byť objektívne vyšší z dôvodu celkovej roztrúsenosti slovenských bilingvistov v jednotlivých vzdelávacích inštitúciách. Ich presné zmapovanie je prakticky nemožné, na Slovensku (na Ministerstve školstva, mládeže a telesnej výchovy SR) neexistujú žiadne štatistiky počtu študentov študujúcich na zahraničných základných a stredných školách. Štvorročné Súkromné bilingválne reálne gymnázium Školského spolku Komenský vo Viedni je výnimkou. Je významnou a relevantnou slovenskou edukačnou diaspórou v Rakúsku, aj keď v nej zo štatistického hľadiska študuje relatívne málo slovenských žiakov. Aby nevznikol nepomer medzi porovnávaním celkových výsledkov medzi Viedňou a Bratislavou, v Bratislave sme testovali približne rovnako veľký počet študentov, teda 59, čo boli dve triedy tretieho ročníka, teda v priemere 16- a 17-roční bilingvisti. Na oboch školách sme v približne rovnako veľkých dvoch skupinách použili oba varianty testu A aj B.

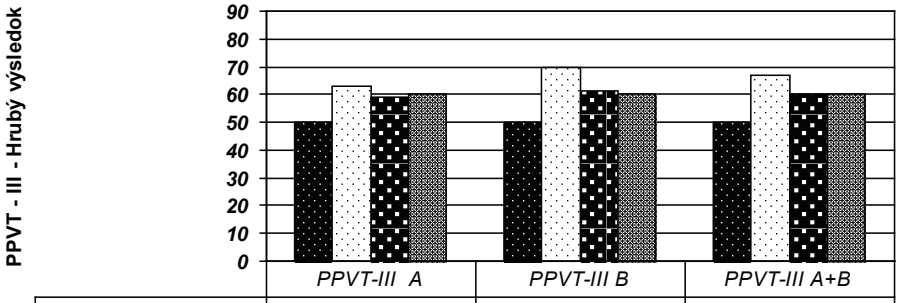

	PPVT-III A	PPVT-III B	PPVT-III A+B
Norma ZŠ - minimum	50	50	50
Chlapci	62,88	69,89	66,7
Dievčatá	59,24	61,05	60,1
Norma GY - minimum	60	60	60

Graf 6: Dosiahnuté hrubé výsledky podľa pohlavia na bilingválnom gymnáziu v Bratislave

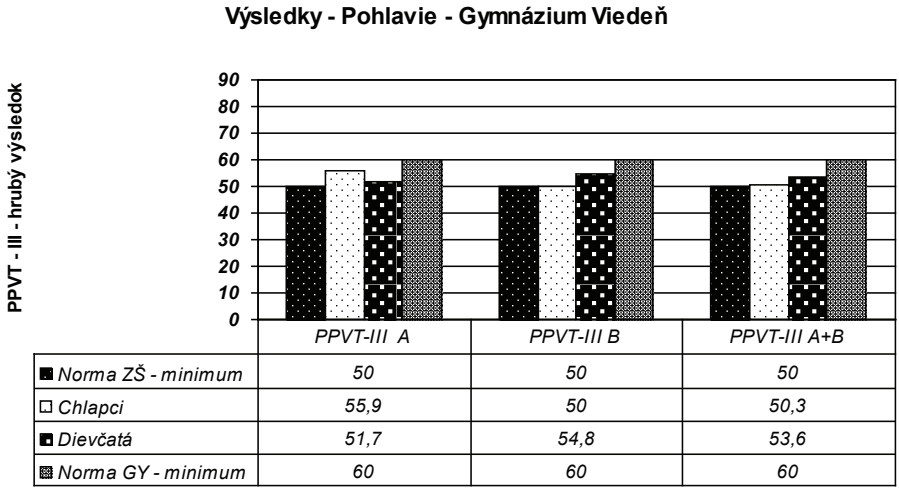

Graf 7: Hrubé výsledky podľa pohlavia na gymnáziu vo Viedni

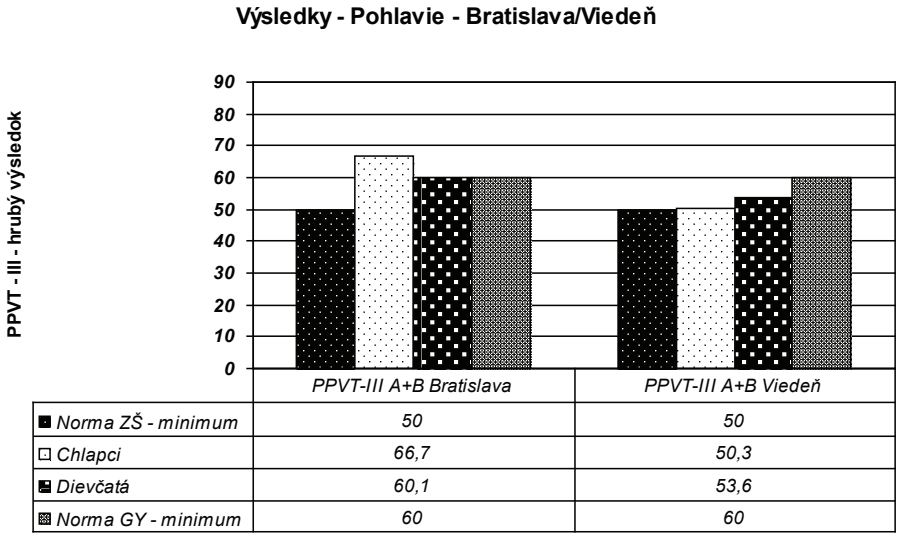

Graf 8: Výsledky podľa pohlavia, porovnanie Bratislava – Viedeň

5.1 Pohlavie

Z výsledkov podľa tradičnej sociologickej premennej respondentov podľa pohlavia vyplýva, že v oboch porovnávaných skupinách dosiahli lepšie výsledky v Bratislave chlapci (zaokrúhlene 67 priemer z oboch testov A a B, počet respondentov 17) ako dievčatá (zaokrúhlene 60 priemer z oboch testov A a B, počet responden-

tiek 42). Obe skupiny dosiahli minimálny počet bodov úrovne lexikálnej recepcie reči požadovaných pre úroveň nemecky hovoriacich monolingválnych pätnásťročných žiakov základných škôl (50), obe zároveň dosiahli minimálny počet bodov pre úroveň 18-ročných nemecky hovoriacich monolingválnych žiakov po absolvovaní strednej školy (60). Dievčatá dosiahli priemerný výsledok presne 60 správnych odpovedí (test A priemer 59, počet respondentiek 21, test B priemer 61, počet respondentiek 21), čo predstavuje spodnú, minimálnu hranicu požadovanej kompetencie absolventa strednej školy. Chlapci dosiahli signifikantne lepší výsledok ako dievčatá, ich celkový výsledok dosiahol 67 správnych odpovedí (test A priemer 63, počet respondentov 8, test B priemer 70, počet respondentov 9), čo je vzhľadom na prestížnosť gymnázia ako vzdelávacej inštitúcie „nástnikov" možno priemerný výsledok pre monolingválnu nemeckú populáciu, avšak v každom prípade obdivuhodný a nadpriemerný výsledok pre slovenskú bilingválnu populáciu žiakov v podmienkach dnešnej prakticky takmer monolingválnej Bratislavy.

5.2 Výsledky podľa krajiny pôvodu vzdelávacieho systému

Podľa krajiny pôvodu rozlišujeme v našom príspevku vzdelávací systém homogénny a heterogénny (čiže zmiešaný), ktoré sa viažu na osobné curriculum bilingválneho dieťaťa. Pod homogénnym vzdelávacím systémom rozumieme absolvovanie školskej dochádzky len v jednej krajine, v prípade heterogénneho (zmiešaného) vzdelávacieho systému dieťa absolvovalo školskú dochádzku minimálne v dvoch krajinách.

Na pozadí sociologickej premennej podľa krajiny pôvodu vzdelávacieho systému dosiahli v Bratislave lepší výsledok žiaci z heterogénneho školského systému ako žiaci s homogénnym typom. Vo Viedni dosiahli podľa predpokladov lepší výsledok žiaci s homogénnym (čistým rakúskym) charakterom vzdelávacej inštitúcie ako žiaci z heterogénneho vzdelávacieho systému, ktorí počas školskej dochádzky zmenili krajinu navštevovania školy. Ide o bilingvistov s väčšinou profesijno-migračným pozadím rodičov, ale aj žiaci s osobným edukačno-migračným pozadím dochádzajúci do škôl v susedných štátoch v blízkom pohraničí – tzv. Schulpendler. Na gymnáziu v Bratislave bolo žiakov z heterogénneho typu (všetky po nemecky hovoriace krajiny) 5, ich celkový priemer dosiahol hodnotu zaokrúhlene 68, čo predstavuje nadpriemernú, avšak vzhľadom na nízky počet malú výpovednú hodnotu. Vo Viedni sa na testovaní zúčastnilo 25 žiakov s heterogénnym slovensko-rakúskym vzdelávacím systémom a dosiahli priemer zaokrúhlene 45 správnych odpovedí, čo znamená, že úroveň ich lexikálnej kompetencie leží 5 bodov od požadovaného minimálneho štandardu pre monolingválneho Nemca alebo Rakúšana po dosiahnutí základnej školy. V tomto priemere sú obsiahnutí, žiaľ, aj slovensko-nemeckí bilingvisti s výsledkom nižším ako 40 bodov. Tu podľa nás možno hovoriť už o semilingvizme, teda nedostatočnom ovládaní nemeckého jazyka zvlášť vtedy, keď ide o gymnázium ako o vrcholnú vzdelávaciu inštitúciu

stredoškolskej mládeže. Predpokladáme, že práve títo študenti mali najväčšie študijné ťažkosti a niektorí z nich (aj niekoľkokrát) opakovali ročník alebo časom odišli zo školy. Počet respondentov z heterogénneho česko-rakúskeho vzdelávacieho systému bol 5, ich priemerný výsledok predstavuje hodnotu zaokrúhlene 54, čo je priemerná, ale dostačujúca hodnota úrovne ich lexikálnej kompetencie vzhľadom na ich vek. Sme si vedomí malého počtu a nereprezentatívnosti výsledkov tejto skupiny respondentov. Respondenti s homogénnym edukačným pozadím do sedemnásteho roku ich života v Bratislave dosiahli priemer 61,5, čím prekročili požadovaný minimálny štandard úrovne lexikálnej kompetencie v nemčine osemnásťročného monolingválneho absolventa strednej školy v Nemecku a Rakúsku o jeden a pol bodu už v sedemnástich rokoch tesne pred ukončením stredoškolskej dochádzky. Bilingválni rakúski vrstovníci (väčšinou rodení, autochtónni Viedenčania, resp. Čechorakúšania) s homogénnym rakúskym typom vzdelávacieho systému (19 respondentov) dosiahli takmer identický priemer ako ich pôvodne monolingválni slovenskí vrstovníci. V priemere to bolo 61,1 správnych odpovedí, čo je síce mierne horší, ale úplne neočakávaný výsledok od výsledku bilingválnych Slovákov z Bratislavy (61,5). Obe skupiny žiakov splnili minimálny štandard úrovne pasívneho mentálneho lexikónu monolingválneho nemecky hovoriaceho jedinca. Treba ešte raz zdôrazniť, že tento výsledok bol pre nás najväčším prekvapením celého testovania. Aj napriek skutočnosti, že tu porovnávame lexikálnu kompetenciu v nemčine (pasívneho mentálneho lexikónu) iba 19 Rakúšanov a 54 Slovákov, tento výsledok je indíciou, že na požadovanú úroveň jazykovej kompetencie pravdepodobne nebude mať rozhodujúci vplyv krajina absolvovania vzdelávacieho systému či prirodzenosti jazykového prostredia, ktorého jazyk testujeme, ale skôr celková kvalita konkrétnej vzdelávacej inštitúcie a vyučovania nemčiny v nej a vysoká úroveň jej žiakov. Signifikantne horšie výsledky dosiahli vo Viedni tí, ktorí prešli zo Slovenska do Rakúska počas školskej dochádzky. Dosiahli priemer 42,3 bodu, čo je hlboko pod požadovaným štandardom už pre ukončenie základnej školy. Slovenskí žiaci v Bratislave z heterogénneho školského systému dosiahli nadpriemerný výsledok 67,8 bodu, ich počet (5) je príliš nízky na to, aby sa z toho dali robiť širšie závery. Išlo o žiakov, ktorí pobudli niekoľko rokov v zahraničí (Rakúsko, Nemecko, Švajčiarsko) a podobne ako ostatní na Slovensku sa museli podrobiť prijímacím pohovorom na strednú školu, a teda splniť požadovaný štandard v nemčine už pred začiatkom štúdia.

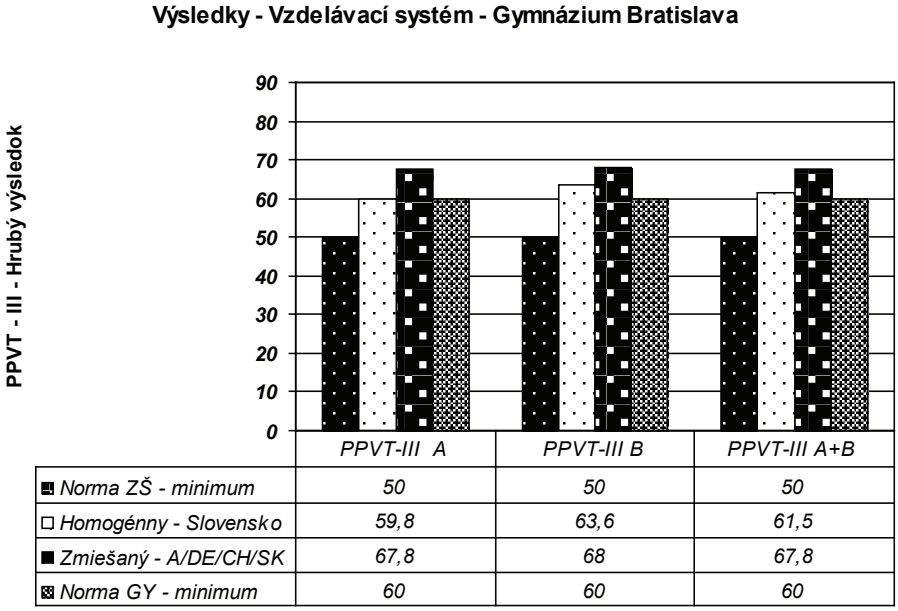

Graf 9: Výsledky podľa krajiny absolvovania vzdelávacieho systému – Gymnázium Bratislava

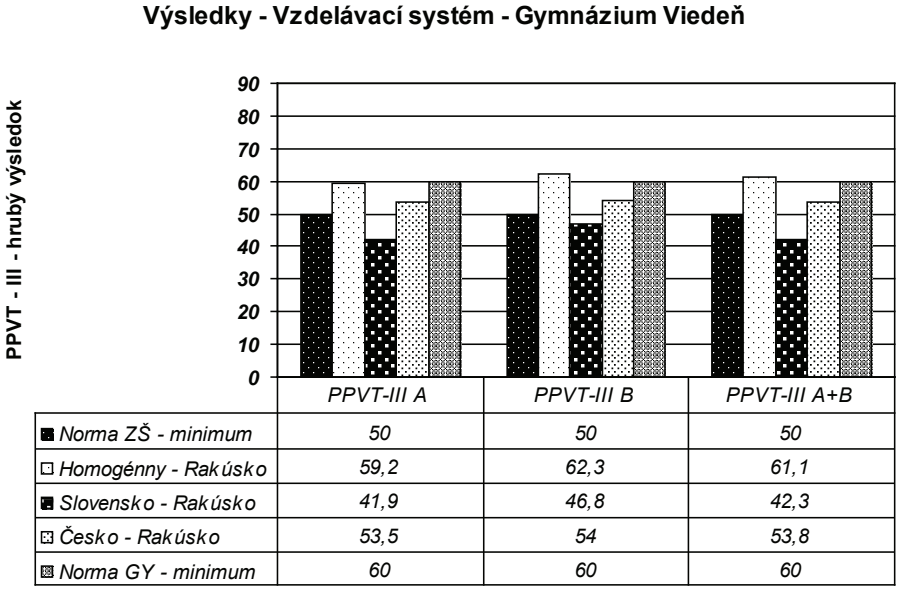

Graf 10. Výsledky podľa krajiny absolvovania vzdelávacieho systému – Gymnázium Viedeň

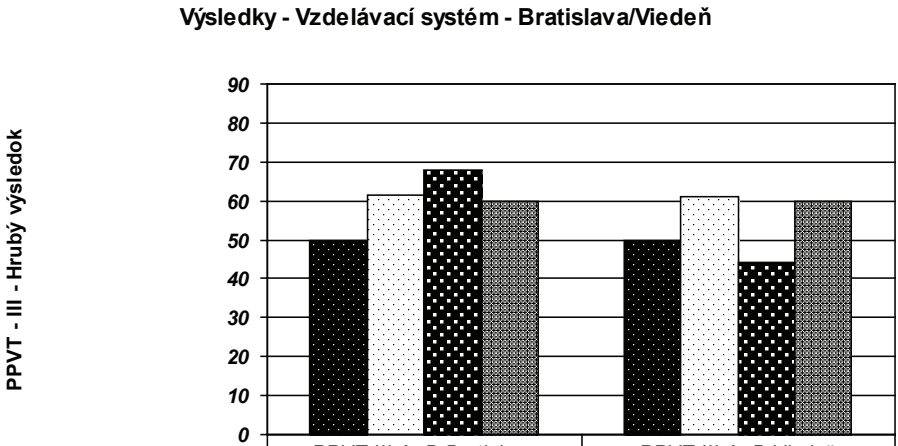

	PPVT-III A+B Bratislava	PPVT-III A+B Viedeň
Norma ZŠ - minimum	50	50
Homogénny	61,5	61,1
Zmiešaný	67,8	44,2
Norma GY - minimum	60	60

Graf 11: Výsledky podľa charakteru vzdelávacieho systému vzhľadom na pôvod krajiny – porovnanie Bratislava – Viedeň

5.3 Výsledky podľa veku

Výsledky testovania podľa veku respondentov potvrdili vzostup jazykovej kompetencie so stúpajúcim vekom na gymnáziu v Bratislave (zaokrúhlene 57 správnych odpovedí u pätnásťročných, 58 u šestnásťročných a zhodne 64 u sedemnásť- a osemnásťročných žiakov). Vo Viedni dosiahli lepší výsledok šestnásťroční žiaci ako sedemnásťroční (zaokrúhlene v priemere 51 správnych odpovedí u pätnásťročných, 53 u šestnásťročných, 52 u sedemnásťročných a 56 u osemnásťročných). Tento rozdiel je takisto vzhľadom na relatívne malý počet testovaných žiakov bez štvrtého ročníka nepatrný. Okrem toho bol vek žiakov v jednotlivých ročníkoch vo Viedni rozdielny.

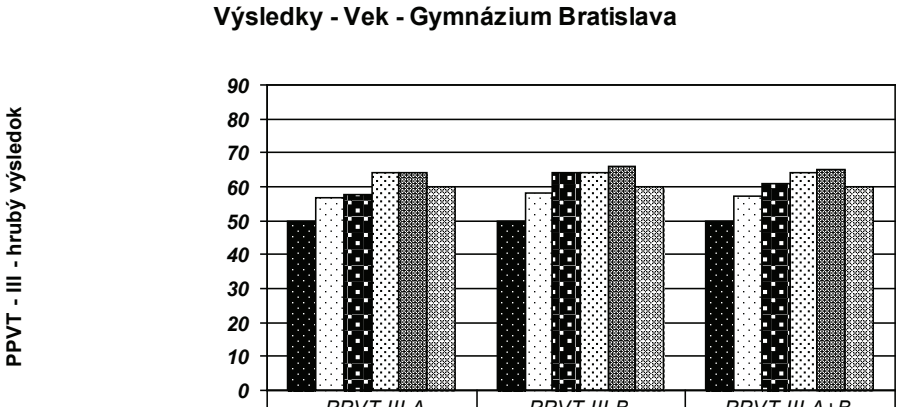

	PPVT-III A	PPVT-III B	PPVT-III A+B
Norma ZŠ - minimum	50	50	50
15-roční	56,7	58	57,3
16-roční	57,9	64,3	61,1
17-roční	64	64,3	64,1
18-roční a viac	64	66	65
Norma GY - minimum	60	60	60

Graf 12: Výsledky podľa veku – gymnázium Bratislava

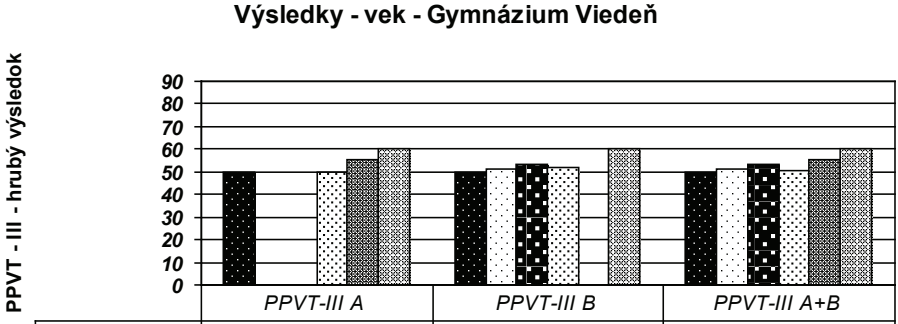

	PPVT-III A	PPVT-III B	PPVT-III A+B
Norma ZŠ	50	50	50
15 - roční	0	51,2	51,2
16 - roční	0	53,2	53,2
17- roční	49,8	52,2	50,6
18-roční a viac	55,6	0	55,6

Graf 13: Výsledky podľa veku – gymnázium Viedeň

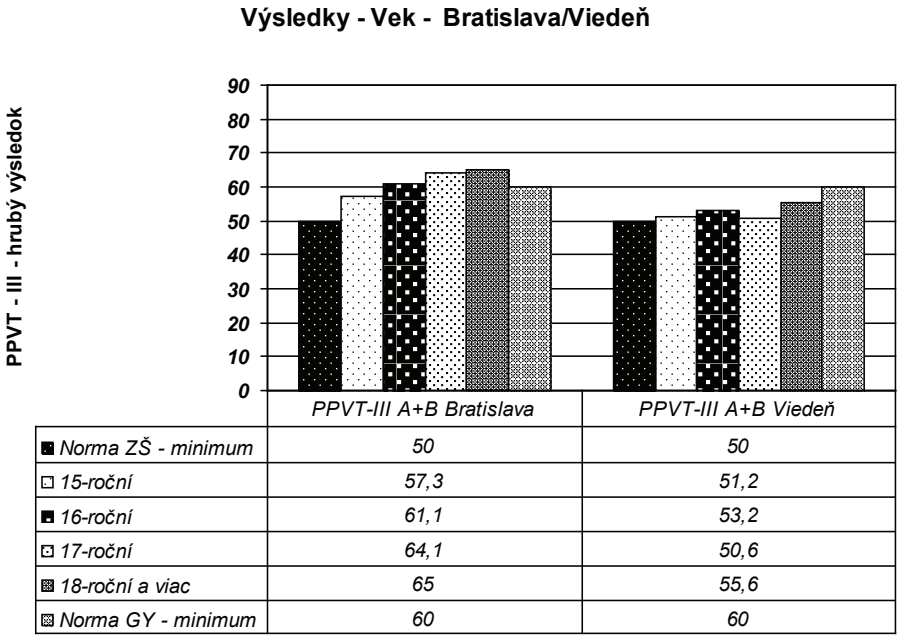

Graf 14: Výsledky podľa veku – porovnanie Bratislava – Viedeň

5.4 Výsledky komparácie medzi Bratislavou a Viedňou

Z grafu 15 vyplýva, že žiaci oboch gymnázií splnili minimálne štandardy pre úroveň jazykovej kompetencie monolingválnych nemecky hovoriacich podľa psycholingvistického testu úrovne ich receptívneho mentálneho lexikónu (v priemere 52 správnych odpovedí vo Viedni ku 62 správnym odpovediam v Bratislave oproti požadovaným minimálne 50 bodom pre úroveň recepcie mentálneho lexikónu monolingválnych nemecky hovoriacich po skončení základnej školy). Celkový dosiahnutý priemer počtu správnych odpovedí z celkového počtu 89 podľa PPVT-III v nemeckej verzii 62:52 v prospech bratislavského gymnázia je najzaujímavejším výsledkom a nečakaným prekvapením celého testovania. Pri sledovaní hornej hranice 60 správnych bodov ako minima úrovne recepcie mentálneho lexikónu po ukončení stredoškolskej dochádzky zisťujeme, že žiaci viedenského gymnázia výrazne zaostávajú za predpísaným štandardom. Výsledok 52 bodov je napriek netestovaniu žiakov štvrtého ročníka výslovne podpriemerný. Ako sme však už uviedli vyššie, spôsobený je veľkou heterogénnosťou zloženia žiakov vzhľadom na dĺžku a miesto absolvovania vzdelávacieho systému žiakmi. Na pozadí tejto sociologickej premennej jedine rakúsko-českí autochtónni bilingvisti (19 respondentov), ako to uvádzame vyššie, mierne prevýšili normou požadovaný priemerný výsledok (61,1 správnych odpovedí). Naopak, žiaci z Bratislavy prekročili hornú hranicu minimálneho štandardu pre

približne osemnásťročných absolventov stredných škôl o dva body za tých istých podmienok ako vo Viedni, teda bez účasti žiakov štvrtých ročníkov.

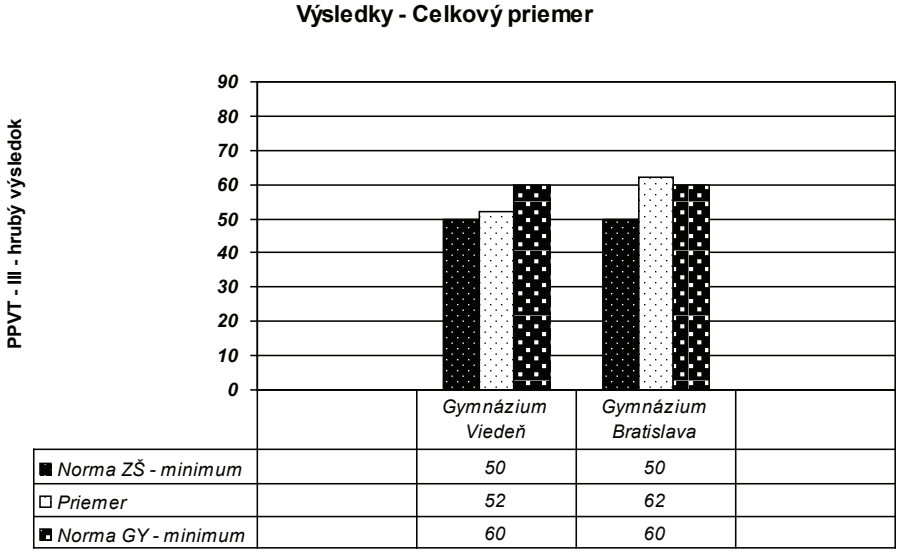

Graf 15: Výsledky – celkový priemer – porovnanie Bratislava – Viedeň

6. ZÁVERY

Výsledky testovania boli pre nás pozitívnym prekvapením, najmä čo sa týka dosiahnutej receptívnej úrovne pasívneho mentálneho lexikónu slovensko-nemeckých bilingvistov z bilingválneho gymnázia v Bratislave, ktorých proces úplnej bilingvizácie sa završuje najneskôr v adolescentnom období štúdia na gymnáziu. Nepotvrdila sa nám tak hypotéza z prípravy testovania, že rakúsko-českí alebo rakúsko-slovenskí bilingvisti z Viedne dosiahnu lepšie výsledky ako ich slovensko-nemeckí bilingválni vrstovníci zo Slovenska, z ktorých absolútnu väčšinu tvoria pôvodne monolingválni infantní respondenti. Toto zistenie z testovania by si vyžadovalo pravdepodobne detailnejšie sociologické preskúmanie vzhľadom na vek a podmienky začiatku procesu bilingvizácie respondentov, ako aj úroveň kvality cudzojazyčnej edukácie v domácich podmienkach. Aj keď by sa pri prechode z jedného školského systému do druhého očakávala ako samozrejmosť relatívne vysoká úroveň jazykovej a komunikatívnej kompetencie v druhom jazyku nového školského systému ako podmienka ich úspešnej socializácie, v praxi sme podľa výsledkov testovania zistili ich veľké deficity. Tieto deficity majú za následok prechodné aj trvalé zlyhania žiakov v nových podmienkach. Je na škodu všetkých zúčastnených v podmienkach bilingválneho vzdelávania na stredných školách hlavne v Rakúsku, že uchádzači o štú-

dium z iných krajín neabsolvujú žiadne oficiálne prijímacie konanie, v ktorom by boli vyberaní na štúdium – okrem podmienky dosiahnutia minimálneho priemeru na vysvedčení – hlavne na základe výsledkov testovania ich jazykovej kompetencie v nemčine, pokiaľ sa na nich v ďalšom štúdiu kladú (aj keď len v rámci niekoľkých predmetov, avšak často ťažiskových) nároky ako na monolingválnych hovoriacich. Podmienkou prijatia na túto a iné školy je síce prijímací pohovor v nemčine a angličtine, no ten môže mať len informatívny charakter a pravdepodobne často nediagnostikuje budúce možné problémy žiaka. V prípade, že sa iba niekoľko málo predmetov vyučuje len v nemčine a u žiakov sa predpokladá zodpovedajúca úroveň ich celkovej jazykovej a komunikačnej kompetencie v nemeckom jazyku, malo by sa uvažovať (podobne ako je to už na základných školách dnešného plurilingválneho Rakúska) o prípadnom zavedení alebo posilnení významu predmetu nemčiny ako cudzieho jazyka práve na stredných školách podobného typu ako na bilingválnom gymnáziu vo Viedni, prípadne o uplatňovaní statusu mimoriadneho študenta (ausserordentlicher Schüler) a o pravidlách jeho osobitej edukácie vrátane evaluácie tak, ako je to na dolnorakúskej základnej škole 2. stupňa v Marcheggu (Öko-Hauptschule Marchegg), ktorá je okrem ZŠ v Kittsee dodnes relevantnou slovenskou edukačnou diaspórou.

Jediným pravdepodobným možným vysvetlením zistených signifikantne lepších výsledkov v lexikálnej kompetencii nemčiny slovensko-nemeckých bilingvistov zo Slovenska ako z Rakúska je vyššia prestíž výberového bilingválneho štátneho gymnázia v Bratislave, dlhodobo podporovaného aj rakúskymi štátnymi orgánmi vo forme vysielania lektorov a pedagógov. Absolvovaná maturita má oficiálnu platnosť aj na území Rakúska, jej absolventi sa môžu priamo a bez byrokratických prekážok (bez nutnosti dokazovania znalosti nemeckého jazyka) zapísať na univerzitné štúdium v Rakúsku. Viedenské štvorročné bilingválne gymnázium je naopak súkromnou vzdelávacou inštitúciou s mesačným školným, ktorá v trhových podmienkach a v konkurencii štátnych gymnázií zápasí pravdepodobne o každého študenta (momentálne ho navštevuje približne 80 žiakov). Naopak, pre deti zo Slovenska je práve toto bilingválne gymnázium ideálnou a relatívne bezproblémovou možnosťou zápisu v susednom Rakúsku na strednú školu bez stresujúcich prijímacích skúšok. Bilingválni, žiaľ, aj niektorí semilingválni slovenskí študenti tohto gymnázia nielenže nedosiahli v našom testovaní v priemere minimálny štandard lexikálnej kompetencie v nemeckom jazyku požadovaný na ukončenie stredoškolského vzdelania v osemnástich rokoch, ale ani minimum potrebné na ukončenie základnej školy. Práve títo slovenskí bilingvisti s príliš neskorým prechodom do škôl v Rakúsku a s tým súvisiacim procesom neukončenej vlastnej bilingvizácie v štádiu semilingvizmu výrazne znížili celkový priemer bilingválnemu rakúskemu gymnáziu. S ohľadom na túto empiricky zistenú nízku jazykovú kompetenciu žiakov s relatívne neskorým prechodom do rakúskeho vzdelávacieho systému a vzhľadom na ich opakujúce sa študijné neúspechy by v prípade ich testovania podľa PPVT-III bolo potrebné uvažovať o znížení dosiahnutých štandardov podľa PPVT-III pre takýchto bilingvistov pri-

bližne o desať bodov na 40 pre ukončenie základnej školy a 50 pre ukončenie strednej školy (samozrejme za predpokladu, že so zavedením takéhoto testovania budú súhlasiť nadriadené školské orgány). Dosiahnuté hodnoty nižšie ako navrhované znížené pre bilingvistov s neskorým prechodom do iného vzdelávacieho systému budú s najväčšou pravdepodobnosťou signálom dosiahnutého stavu semilingvizmu (nedostatočného ovládania minimálne jedného z jazykov) a zárukou bezprostredných študijných a výchovných problémov semilingválneho jedinca. Včasným diagnostikovaním reálnej jazykovej kompetencie možno odporučiť žiakovi iný typ školy ako napríklad spomínané gymnázium. Nadpriemerný výsledok z Bratislavy môže byť dôkazom nielen pozitívneho vplyvu bilingvizmu na rozvoj kognitívnych schopností jedinca vo všeobecnosti, ale aj vysokej úrovne vyučovania nemeckého jazyka na bilingválnom gymnáziu v Bratislave. Negatívny výsledok testovania slovensko-nemecký(rakúskych) bilingvistov s heterogénnym vzdelávacím systémom na viedenskom gymnáziu je jednoznačným dôkazom škodlivosti nesprávneho načasovania prechodu z jedného školského systému do druhého zvlášť vtedy, ak ide o rozličné lokálne curriculá škôl, v ktorých sa nie vždy dodržuje hlavná grosjeanovská a Gogolinovej zásada, že bilingvista nie je súčtom dvoch bilingvistov, resp. že v bilingválnej škole nemožno uplatňovať striktne monolingválny úzus.

Bibliografia

AGS-Publishing. TVIP: Test de vocabulario en Imagenes Peabody. Dostupné na http://www.ags-net.com

BUCIK, Nataša – BUCIK, Valentin: Peabody slikovni besedni test (Peabody Picture Vocabulary Test, PPVT-III): njegove merske lastnosti in uporabna vrednost. In: Psihološka obzorja/Horizons of Psychology, 12/4. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije 2003, s. 91 – 108.

DOLNÍK, Juraj – PILECKÝ, Marcel: Koexistencia Slovákov a Maďarov na južnom Slovensku (sociolingvistický príspevok). In: Jazykovedný časopis, 2012, roč. 63, č.1, s. 3 –29.

DUBOWY, Minja – EBERT, Susanne – von MAURICE, Jutta & WEINERT, Sabine: Erhebung sprachlicher Kompetenzen in BiKS: Ergebnisse zur Sprachentwicklung in Abhängigkeit von sozialen Hintergrundvariablen. In: SAL-Bulletin Nr. 132/2009, s. 5 –18.

DUNN, Lloyd M. – DUNN, Leota M.: PPVT-III. TestKit for Form IIIA. Circle Pines: American Guidance Service 1997.

DUNN, L. M – DUNN, L. M.: PPVT-III. TestKit for Form IIIB. Circle Pines: American Guidance Service 1997.

DUNN, Leota M. & DUNN, Lloyd M.: Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT-III) (3rd ed.). Circle Pines: American Guidance Service 1997.

DUNN, Lloyd M. – DUNN, Leota M.: Peabody Picture Vocabulary Test. PPVT Manual. Deutschsprachige Fassung des PPVT-III für Jugendliche und Erwachsene: Bullheller, S. und Häcker, H.. Frankfurt am Main: Swets & Zeitlinger B.V., Lisse; Swets Test Services GmbH 2003.

DUNN, Leota M. – DUNN, Lloyd M. – KOVAČEVIČ, Melita – PADOVAN, Nevena – HRŽICA, Gordana – KUVAČ KRALJEVIĆ, Jelena – MUSTAPIĆ, Maja – DOBRAVAC, Gordana – PALMOVIĆ, Marijan: Peabody slikovni test rječnika – PPVT-III-HR. Jastrebarsko: Naklada Slap 2009.

GOGOLIN, Ingrid: Der monolinguale Habitus der multilingualen Schule. Münster, New York: Waxmann 2004.

GÓSY, Mária: GMP-diagnosztika. Budapest: Nikol 1995.

GÓSY, Mária: GMP-diagnosztika. Budapest: Nikol 2006.

GRIMM, H.: Sprachentwicklungstest für drei- bis fünfjährige Kinder (SETK 3-5). Göttingen: Hogrefe 2001.

GROSJEAN, Jean: Neurolinguistists, beware! The bilingual is not two monolinguals in one persone. In: Brain and language 1989/36, s. 3 – 15.

IMRE, Angéla: Beszédészlelési és beszédmegértési vizsgálatok német anyanyelvű gyermekek körében. Dizertačná práca. Budapest: Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem, Bölcseszettudománykar 2006.

KAPALKOVÁ, Svetlana – SLANČOVÁ, Daniela: Adaptation of CDI to the Slovak language. In: Proceedings from the first European network meeting on the communicative developmentinventories. Gävle: University of Gävle 2007, s. 32 – 41.

KAPALKOVÁ, Svetlana – LACIKOVÁ, Hana – SLANČOVÁ, Daniela – HELBICH, Miroslav: Test komunikačného správania TEKOS I: Gestá a slová – nový nástroj na hodnotenie komunikačnej schopnosti detí v ranom veku. In: Psychológia a patopsychológia dieťaťa, 2010, roč. 45. č. 1, s. 46 – 62.

KIESE-HIMMEL, Christiane: Aktiver Wortschatztest (AWST). Göttingen: Beltz 2005.

KNFER, Nelson: British Picture Vocabulary Scale: second edition. Dostupné na http://www.nfer--nelson.co.uk/catalogue, 2003.

NEWERKLA, Michael Stefan: Slovenská menšina vo Viedni a slovakistika v Rakúsku. [A bécsi szlovák kisebbség és az ausztriai szlovakisztika. Die slowakische Minderheit in Wien und die Slowakistik in Österreich.] In: A. J. Tóth – A. Uhrinová (eds.): Slovenčina v menšinovom prostredí. Štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba 17. – 18. októbra 2007. Békešská Čaba/Békéscsaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2008, s. 120 – 126.

NEWERKLA, Michael Stefan: Bohemismen (und Slowakismen) in Wien (und Österreich). In: tribüne. zeitschrift für sprache und schreibung 2009, č. 3. s. 8 – 12.

NEWERKLA, Michael Stefan: Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen. Zweite, durchgehend überarbeitete und aktualisierte Auflage (= Schriften über Sprachen und Texte 7). Frankfurt am Main: Peter Lang 2011a.

NEWERKLA, Michael Stefan: Stopy vzájomného ovplyvňovania a prelínania jazykov a kultúr na východe Rakúska s osobitným zreteľom na slovenčinu. [Traces of Mutual Influences and Overlaps of Languages and Cultures in the East of Austria, with Particular Regard to Slovak.] In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach III. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 8. – 9. 9. 2010 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Ed. O. Orgoňová. Bratislava: Univerzita Komenského 2011b, s. 203 – 214.

NEWERKLA, Michael Stefan: Vliv češtiny a slovenštiny na němčinu ve východním Rakousku. [The Impact of Czech and Slovak on German in Eastern Austria.] In: Český jazyk a literatura, 2010/2011, roč. 61, č. 3, s. 105 – 112.

ONDREJOVIČ, Slavomír: „Wir sind hier froh, dass wir hier keine Minderheiten haben“. Zur Abgrenzung ethnischer Identität in der Kommunikation. In: Report 13/93 der Forschungsgruppe Nationale Selbst- und Fremdbilder in osteuropäischen Staaten – Manifestationen im Diskurs 1993. Bielefeld 1994, s. 1– 18.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Z výskumu „zabudnutej“ slovenskej menšiny v Dolnom Rakúsku. In: Philologica 49. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Ed. P. Žigo et al. Bratislava: Univerzita Komenského 1998, s. 35 – 42.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Aus der Forschung der sprachlichen und ethnosprachlichen Identität der Slowaken in Niederoesterreich. In: Falsche Grenzen, wahre Hindernisse. Ein interdisziplinäres Friedensprojekt zum Thema "Interkulturelle Kommunikation" mit der Slowakei. E. Reif – I. Schwarz (eds.). Wien: Mandelbaum 2002, s. 114 – 130.

PALKOVIČ, Konštantín: Z výskumov slovenských nárečí v Rakúsku. In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica 49. Ed. P. Žigo et al. Bratislava: Univerzita Komenského 1998, s. 29 – 33.

PALLAY, Jozef: Intentionale Mehrsprachigkeit bei Kindern und ihre terminologischen Aspekte. In: Philologica 58. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Bratislava: Univerzita Komenského 2003, s. 79 – 84.

PALLAY, Jozef: Edukative oder natürliche Zweisprachigkeit? Einige allgemeine und sprachdidaktische Überlegungen zur Situation slowakischer Schüler an den Volks- und Hauptschulen in Österreich. In: Didaktik für eine gelebte Mehrsprachigkeit (Cichon, Peter – Cichon, Ludmila eds.). Wien: Präsens Verlag 2009a, s. 93 – 107.

PALLAY, Jozef: Slovensko-nemecký bilingvizmus ako dôsledok migrácie za edukáciou. In: Jazykovedné štúdie XXVI. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda 2009b, s. 205 – 216.

PALLAY, Jozef: Zur lexikalischen Kompetenz des Deutschen zweisprachiger slowakischer Schüler im Bildungssystem der Republik Österreich. In: Nyelv, beszéd, írás. Pszicholingvisztikai tanulmányok I (Navracsics Judit ed.). Budapest: Tinta Könyvkiadó 2010, s. 138 – 150.

PALLAY, Jozef: Die Adaptierung des GMP-Tests ins Slowakische. Erster Versuch. In: Navracsics, Judita – Szabó, Dániel (eds.). A mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban, Pszicholingvisztikai tanulmányok 3. Mental procedures in language processing, Studies in psycholinguistics 3. Budapest: Tinta Könyvkiadó 2012a, s. 42 – 55.

PALLAY, Jozef: Psiholingvistične možnosti testiranja perceptivne in receptivne kompetence dvojezičnih oseb. In: Slavica slovenica 1. Individualna in kolektivna dvojezičnost. Stankovska, Petra – Wtorkowska, Maria – Pallay, Jozef (eds.). Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani 2012b, s. 330 – 345.

SINGLETON, David: How Integrated is the Mental Lexicon? In: Lengyel, Zsolt – Navracsics, Judit (eds.): Second Language Lexical Processes. Applied Linguistic and Psycholinguistic Perspectives. Clevedon – Buffalo – Toronto: Multilingual Matters LTD 2007.

ŠTEFÁNIK, Jozef: Bilingvizmus na pozadí dvoch morfologicky odlišných typov jazykov. Intenčný bilingvizmus u detí. Bratislava: Univerzita Komenského 2000.

TURNER, M.: PPVT-III: suggested anglicisations. http://www.dyslexia-inst.org.uk, 2002.

VAN DER LINDEN, Eric: Non selective access and activation in child bilingualism: The lexikon. In: S. Döpke (ed.), Cross-linguistic structures in simultaneous bilingualism. Amsterdam: Benjamins 2000, s. 37 – 56.

VANČOVÁ, Ildikó: A beszédészlelés és a szövegértés problémái magyar-szlovák kétnyelvű gyermekeknél. Problémy percepcie a pochopenia textu u maďarsko-slovenských dvojjazyčných detí. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2007, s. 116.

ŽIGO, Pavol: Areálové vplyvy na nárečovú lexiku na slovensko-rakúskom pomedzí. In: Philologica 49. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Ed. P. Žigo et al. Bratislava: Univerzita Komenského 1998, s. 51 – 58.